

Legitimiteetistä ekosysteemipalveluihin: luonnonkäyttö yhteiskunnallisena ongelmana

Juha Hiedanpää, Leila Suvantola & Arto Naskali (toim.): Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana. Vastapaino, Tampere 2010. 283 s. ISBN 978-951-768-303-6

Pertti Rannikko & Tapio Määttä (toim.): Luonnonvarojen hallinnan legitimiteetti. Vastapaino, Tampere 2010. 295 s. ISBN 978-951-768-252-7

Luonnonvarojen hallinta ja luonnosta saatavat hyödyt on yhä selvemmin tunnistettu myös yhteiskuntatieteelliseksi ongelmaksi. Kaksi *Vastapainon* vuonna 2010 julkaisemaa kirjaa pureutuukin kysymyksiin siitä, millä keinoilla luonnonvarojen käyttöä hallitaan hyväksyttävästi, ja miten hallintaa voidaan käsitteellistää niin, että myös muut kuin vanhastaan tunnistetut materiaaliset hyödyt otettaisiin huomioon. Kysymykset eivät ole uusia, mutta niitä on pyritty kirjoissa käsitteellistämään entistä monipuolisemmin. Myös yhteiskunnassa tilanteet ovat muuttuneet, ja kaikenlainen kilpailu luonnonvaroista on kiihtynyt entistään.

Luonnonvarojen hallinnan legitimiteetti on syntynyt Suomen Akatemian Ympäristö ja oikeus-tutkimusohjelmassa ja yhdistää näin ollen ennen kaikkea yhteiskuntatieteellistä ja oikeustieteellistä tutkimusta. Legitimiteetti käsitteenä taipuukin hyvin eri aloille. Juridiikassa se tietenkin on omalla maallaan, mutta myös yhteiskun-

tatieteellisenä käsitteenä se kuvaa vallankäyttäjien päätösten hyväksyttävyyttä kulloisenkin yleisön näkökulmasta.

Simo Kyllösen artikkeli ympäristön ja luonnonvarojen käytön legitimiteetistä avaa legitimiteetti-käsitettä ympäristön käyttöön liittyvän osallisuuden ongelman kautta. Kyllösen kysymys siitä, ketkä muodostavat kussakin tilanteessa ”legitiimisyysyleisön”, jonka suhteen toiminta tulee oikeuttaa, on yhä hankalampi kysymys konkreettisissa ympäristön ja maankäytön tilanteissa. Suoran kansalaisosallistumisen ja demokraattisen päätöksenteon institutionaalisten järjestelyjen välinen jännite on suunnittelijoiden arkipäivää. Kyllösen tarjoaa tutkimuksen näkökulmasta vastaukseksi ongelmaan kulloiseenkin tilanteeseen sidottua päätöksentekoa siitä, minkä yleisön suhteen legitimiteettiä pitää arvioida ja millaiset kriteerit vaaditaan, jotta kohde olisi legitiimi. Kyllösen kanssa samoilla linjoilla ovat oikeustieteilijät Juha Karhu ja Tapio

Määttä, jotka korostavat, että oikeudellisen legitimiteetin kannalta yhdenvertainen kohtelu saattaa edellyttää nimenomaan eri tilanteiden erityispiirteiden joustavaa huomioonottamista.

”Luonnonvarojen käytön muuttuvat muodot” -osiossa Jakob Donner-Amnell ja Teijo Rytteri suuntaavat suomalaista metsäsektoria koskevassa artikkelissaan legitimiteettikeskustelua selvästi vallankäytön analyysiksi ja osoittavat metsäsektorin nykyisen monimuotoisuuden. Samasta moninaistumisesta ja muutoksesta kertoo Pertti Rannikon artikkeli paikallisyhteisön näkökulmasta.

Luonnonvarojen hallinnan legitimiteetti -kirjassa viittaillaan jo siellä täällä *Hyödyllinen luonto* -kirjan teemaan, ekosysteemi-lähestymistapaan ja ekosysteemipalveluihin. Esimerkiksi Rannikko arvelee ekosysteemipalvelujen nousevan luonnonvarojen hallinnan keskeiseksi paradigmaksi ja auttavan näin luonnon tarjoamien palvelujen monipuolisempaa havaitsemista. Arto Naskali ja Leila

Suvantola ovat myös molemmissa kirjoissa kirjoittajina.

Ekosysteemipalvelujen käsitteestä tekee erityisen mielenkiintoisen sen suhteellinen uutuus sekä nopea nousu ympäristöhallinnon puheeseen. Yhtä hyvin ympäristöministeriön ja metsähallituksen kuin luonnonsuojelujärjestöjenkin sivuilta löytyy oma osatonsa ekosysteemipalveluille. Metsähallituksen uudessa metsätalouden ympäristöoppaassa ekosysteemipalvelut on yhtenä avainsanana ja -asiana. Mistä siis on kysymys?

Ekosysteemilähestymistapa on noussut keskusteluun 1990-luvun YK:n biodiversiteetisopimuksen myötä, vaikka *Hyödyllinen luonto* -kirjassa ekosysteemipalveluille löydetään juuria antiikin Kreikkaan asti. Biodiversiteetikäsitteen ongelmana oli, että se ei ottanut tarpeeksi huomioon ihmistoimintaa, joten tarvittiin käsite, joka korostaa ekosysteemien tarjoamien palvelujen merkitystä ihmisen hyvinvoinnin kannalta.

Hyödyllinen luonto -kirjassa ekosysteemipalveluita luokitellaan monella tavalla. Kirjaa lukiessa alan listata Taneli Kolströmin artikkelin mukaisesti sillä hetkellä käyttämiäni ekosysteemipalveluja, ja pääsen noin tusinaan hengittämästäni ilmasta käyttämiini puuvillavaatteisiin ja katsomaani maisemaan. Alkaa tuntua, että käsite ei ole kovin erottelukykyinen, jos sen alle mahtuvat muun muassa puutavara, viljelykasvien pölytys, ekoturismi ja monimuotoisuuden ylläpito.

Jäljempänä tulevat artikkelit onneksi pyrkivät rajaamaan käsitteen sisältöä, ja niiden kautta tu-

lee selväksi, että painopiste ei ole perinteisesti ja helposti taloudellisesti arvotettavissa materiaalisissa tuotteissa. Naskalin mukaan ympäristötaloustieteen näkökulmasta kyse on uudenlaisesta luonnon arvottamisesta, joka luo perustaa institutionaalisille muutoksille ja näin biodiversiteettiä turvaaville uusille kannustimille. Selväksi tulee, että kyse on paljolti biodiversiteetti-käsitteeseen liittyneistä pulmista. Ari Jokinen kirjoittaa teoksen päättävässä artikkelissa, että ekosysteemipalvelun käsite johdattaa pohtimaan luonnonkäytön ja luonnon vaalimisen tapoja perusteellisemmin kuin esimerkiksi biodiversiteetin käsite.

Ekosysteemipalvelujen käsite onkin luonnonkäytön näkökulmasta biodiversiteettiä käyttökelpoisempi, koska se viittaa palvelutermin kautta suoraan taloudelliseen arvottamiseen. Tätä teemaa käsittelevät kirjan artikkeleissa monesta konkreettisesta näkökulmasta muun muassa Leila Suvantola, Arild Vatn ja Juha Hiedanpää. Esimerkiksi metsien virkistys- ja suojeluarvon määrittelyssä taloudellinen arvottaminen näyttääkin toimivan suhteellisen selväpiirteisesti. Sen sijaan Metsä-Lapin maankäytön suunnittelun kaltaisissa tapauksissa ekosysteemipalvelujen erittely johtaa vaikeuksiin. Palvelujen erottaminen tuotannollisiin ja kulttuurisiin tuntuu keinotekoiselta: marjat ja sienet tai hauki ja harjus luokitellaan tuotannollisiin ekosysteemipalveluihin, ja kulttuurisia palveluita ovat esimerkiksi pyhät paikat ja esteettinen maisema. Kuitenkin marjojen ja sienten poimin-

ta ja kotitarvekalastus ovat mitä suurimmassa määrin osa lappilaisista kulttuurista ja metsien tarjoamia ”kulttuuripalveluita”. Tämä on tullut selväksi esimerkiksi ulkomaalaisten marjanpoiminnasta syntyneestä keskustelusta seurattuna.

Luonnonvarojen hallinnan legitimitetti ja *Hyödyllinen luonto* -kirjojen lukeminen rinnakkain antaa hyvän kuvan suomalaisen luonnonvarapolitiikkaan liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä ja keskusteluista, jotka epäilemättä tulevat lähivuosina hallitsemaan ympäristöpolitiikan kenttää. Ekosysteemipalvelujen käsite on omaksuttu erittäin nopeasti hallinnossa. *Hyödyllinen luonto* -kirja kuitenkin osoittaa, että käsitteen käyttö vaatii vielä paljon täsmenämistä ja senkin pohdintaa, missä mielessä sanamuodoltaan vaikea käsite on tarpeen kestävä käytön ja muiden vakiintuneiden käsitteiden rinnalla.

Legitimitetikirjassa legitimitetin käsite tuntuu paikoittelun päälleliimatulta ja ekosysteemipalvelukirjan rasiitteena on uuden hankalan käsitteen avaamisen vaikeus. Kirjojen kiinnostavuutta tämä ei vähennä. Kirjojen kirjoittajakunta edustaa monia eri tieteenaloja, eikä tällainen vuoropuhelu ole helppoa, mutta luonnonvarat kohteena vaativat juuri tätä. Etenkin ekologisen tutkimuksen kannalta yhteiskunnallisen tutkimuksen tärkeyden tiedostaminen on olennaista.

Seija Tuulentie